

Pyvovar Yu.I.

National Aviation University

Zabiyaka H.O.

Educational and Research Institute of Law

National Aviation University

ORGANIZATIONAL AND LEGAL PERSPECTIVES OF DECENTRALIZATION OF CONTROL AND SUPERVISORY FUNCTIONS FOR CONDITION OF ROADS IN UKRAINE

Summary

The article presents the trends and prospects of decentralization of control and supervisory functions in the sphere of condition of automobile roads. In terms of rights of indicated types of condition of highways, requires administrative and legal provision. It is established that due administrative supervision authorized by entities for the compliance with the rules of construction and maintenance of roads and their use is carried out both prevention and suppression of offenses and punishment. It is argued that the current system of control and supervision of the state of the roads in Ukraine is not effective. Taking into account the the positive foreign experience, proposed directions of the decentralization process control and supervisory functions of the state of the roads in Ukraine are formulated promising legislative proposal.

Keywords: administrative and legal maintenance, control and supervisory activities, the state of automobile roads, decentralization, local government, municipal patrol.

УДК 342(477)

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ГОЛОВНА УМОВА ІСНУВАННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Толкачова І.А.

Національний авіаційний університет

У статті досліджено стан громадянського суспільства в Україні та подальші перспективи його розвитку. Проаналізовано законодавство України з даного питання. Визначено проблеми громадянського суспільства та правової держави, виявлено їх взаємозалежність. Розглянуті основні соціальні функції громадянського суспільства. Вказані умови розбудови громадянського суспільства та правової держави в Україні.

Ключові слова: громадянське суспільство, правова держава, децентралізація, реформування, трансформація.

Постановка проблеми. Трансформація українського суспільства через репресії, голодомори, політичні переслідування, тоталітарний режим, робили неможливим існування громадянського суспільства.

Громадянське суспільство – базова, соціально-економічна передумова розбудови правової держави. Міцне громадянське суспільство зменшує роль держави, а недостатній розвиток громадянського суспільства призводить до надмірного посилення її впливу, намагання домінувати над ним до повного поглинання суспільства.

Характерним для України є те, що громадянське суспільство намагається всіма можливими правовими заходами, через політичні партії, масові громадські рухи, впливати на державні інституції, спонукаючи належним чином виконувати основні функції. Але, повільні реформи, кризовий стан держави постійно поглиблюють конфлікт між громадянським суспільством і владою, що є небезпечним і становить загрозу для існування самої країни.

Права та свободи людини і громадянина максимально реалізуються за умов існування

правової держави та розвиненого громадянського суспільства.

В ідеалі громадянське суспільство покликане захистити індивіда і забезпечити його правами людини, тоді як правова держава – правами громадянина.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню окремих аспектів громадянського суспільства були присвячені праці вчених, серед яких: К.А. Бабенко, Ю.Г. Барабаш, О.В. Батанов, Г.В. Берченко, П.Б. Євграфов, В.К. Забігайло, А.П. Заєць, Т.І. Ковальчук, М.І. Козюбра, А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, А.Р. Крусян, О.С. Лотюк, Ю.В. Опалько, В.Ф. Опришко, П.М. Рабінович, В.В. Речицький, О.Ф. Скакун, О.В. Скрипнюк, Ю.М. Тодика, М.В. Цвік, В.М. Шаповал, Ю.С. Шемшученко та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на те, що вивченням громадянського суспільства займалися багато науковців, все ще залишається низка невирішених питань, оскільки в умовах інтеграції України до Європейського Союзу зростає необхідність побудови громадянського суспільства європейського зразка та його детального аналізу.

Метою статті є дослідження стану громадянського суспільства в Україні, ролі його впливу на державу та подальші перспективи розвитку.

Виклад основного матеріалу. Становлення громадянського суспільства пов'язане з відповідним етапом у розвитку людства, держави і права. Термін «громадянське суспільство» вперше вживається у працях Арістотеля. Він вивів цю дефініцію від слова «громадянин», тобто «суспільство громадян», які є вільними і освіченими. Наукову проблему громадянського суспільства вивчали Г. Гроцій, Т. Гобс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Ш.Л. Монтеск'є, В. Гумбольдт, Д. Віко, Гегель та ін. На перше місце Дж. Локк ставив не державу, а суспільство й визнавав за державою тільки той обсяг повноважень, який санкціонований суспільним договором між громадянами. Ш.Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, А. Фергюсон підкреслювали, що громадянське суспільство має верховенство над державою.

Громадянське суспільство – це система самостійних і незалежних від держави суспільних інститутів і відносин, що забезпечують умови для реалізації приватних інтересів і потреб індивідів і колективів, для життєдіяльності соціальної і духовної сфер, їх відтворення і передачі від покоління до покоління [1, с. 149].

Громадянське суспільство можна також розглядати як суспільство з розвиненими правовими, економічними, культурними та політичними відносинами, яке не залежить від держави але взаємодіє з нею.

Юристи, соціологи, філософи сучасний стан нашої країни часто визначають, вживаючи термін «правова держава». Деякі вважають, що, Україна стала правовою державою проголосивши себе суверенною і незалежною, інші – висловлюють думку, що розбудова такої держави це віддалена перспектива. У ст. 1 Конституції України закріплено, що Україна є правовою державою. Однак, на нашу думку, ця норма існує тільки декларативно. Для її реалізації Україні потрібно вирішити низку проблемних питань, що дозволить нашій державі стати дійсно правовою.

Правова держава – така суверенна, політико-територіальна організація влади, яка існує та функціонує в громадянському демократичному суспільстві на підставі соціально справедливого права, в якій на його основі реально забезпечується здійснення прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина, окремих груп людей, а також громадянського суспільства в цілому, де держава і людина несуть взаємну відповідальність згідно з законодавством [2, с. 15].

Суспільство, на відміну від держави, існувало постійно, але тільки зараз динамічно стає громадянським. Необхідно враховувати, що у влади завжди будуть наміри і намагання посилювати контроль над громадянами, політичними партіями, профспілками, асоціаціями тощо.

Як правова держава, так і громадянське суспільство існують тільки при правовій рівності між державою та її народом. Необхідно підкреслити, що українське суспільство протягом століть зберігало потенціал до самоорганізації та єдності не зважаючи на існуючу владу.

Не можна не погодитись з думкою Н. Кузнецової, яка зазначає, що громадянське суспіль-

ство це відкрите, демократичне, антитоталітарне суспільство, яке має здатність до саморозвитку, в якому центральне місце належить людині, громадянину, особистості. Де вільні індивіди об'єднуються для спільного задоволення своїх інтересів та служіння загальному благу. Так, громадянське суспільство це не державно-політична, а, головним чином, економічна та особиста приватна сфера життєдіяльності людей; відносини, які реально виникли між ними. Це вільне, демократичне, правове, цивілізоване суспільство, де немає місця режиму особистої влади, волюнтаристським методам правління, класовій ненависті, тоталітаризму, насильству над людьми, де поважають закон і мораль, принципи гуманізму та справедливості. Громадянське суспільство це ринкове багатокласне конкурентне суспільство зі змішаною економікою, суспільство ініціативного підприємництва, розумного балансу інтересів різних соціальних прошарків. Також, необхідно зазначити, що відносини між громадянським суспільством і державою є складними та суперечливими. Зрілість громадянського суспільства – одна з головних умов стабільності демократичного режиму. Громадянське суспільство, являючи собою систему, яка розвивається сама собою, постійно відчуває тиск з боку державної влади. Громадянське суспільство контролює дії політичної влади. Разом з тим, держава зацікавлена у вільному розвитку громадянського суспільства як передумови її власного розвитку [3, с. 12–13].

Державою здійснюється адміністративно-правове регулювання громадянського суспільства, що полягає у: забезпеченні взаємовідносин між громадянським суспільством і державою, за допомогою яких реалізуються конституційні права та свободи людини і громадянина, поступово обмежується кількість владних структур та сфер їх діяльності; регламентації реалізації потенціалу громадських організацій з метою стимулювання діяльності органів державної влади у сфері демократизації та соціалізації держави; формуванні політично-правової відповідальності та громадянської думки щодо розуміння характеру та функцій громадянського суспільства.

Громадянське суспільство виконує наступні соціальні функції: відповідно до законодавства забезпечує захист приватних сфер життя людини і громадянина від свавілля державної влади; утворює та розвиває механізми суспільної саморегуляції; є одним із істотних важелів у системі стримувань і противаг, намірів політичної влади до абсолютного панування; сприяє реалізації прав та свобод людини і громадянина; виконує стабілізуючу функцію за допомогою своїх інститутів та організацій, створюючи міцні структури на яких тримається все суспільне життя; здійснює комунікативну функцію через інститути і організації громадянського суспільства шляхом інформування держави про конкретні потреби громадян.

Державна та політична криза в Україні уповільнює визрівання та становлення громадянського суспільства. В першу чергу його розвиток залежить від того як: 1) захищаються демократичні цінності, конституційні права, реалізуються законні інтереси громадян; 2) консолідується суспільство та формується українська політич-

на нація; 3) налагоджується соціальний діалог та стимулюється економічна самодіяльність населення; 4) формується середній клас, поліпшується клімат для малого та середнього бізнесу; 5) підвищується ефективність інститутів державної влади через залучення громадян до вироблення та реалізації державної політики; 6) прискорюються євроінтеграційні процеси, розвиток співробітництва з міжнародними організаціями; 7) утверджується міжнародний імідж України як демократичної, правової держави.

Аналізуючи ситуацію в Україні, Національний інститут стратегічних досліджень визначив її як системну кризу. Це стосується базових відносин у політико-правовій та соціально-економічній сферах на яких формувалась стратегія розвитку України. Ігнорування перетворень суспільних відносин, які вимагались викликами сьогодення, спричинило деградацію фундаментальних суспільних інститутів в Україні, що викликало погіршення ситуації по забезпеченню ключових прав та свобод людини і громадянина, поставило під загрозу суверенітет України [4, с. 3].

Україна є безпосереднім сусідом Європейського Союзу, який об'єктивно став потужним світовим центром та виступає активним гравцем на сучасній платформі геополітичних відносин. Включення нашої держави в процеси зближення та прийняття цивілізаційних цінностей європейської спільноти неможливе без: укріплення державного суверенітету України, що включає в себе, як умову, розвиток динамічного діалогу згідно з нормами та принципами міжнародного права; відстоювання національних інтересів тощо. Так склалося, що долі Європейського Союзу та України залежать одна від одної.

Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 р. [5] закріплює, що ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Україна отримала інструмент та дороговказ для своїх перетворень. Виконання вимог цієї Угоди дає можливість Україні в подальшому стати повноцінним членом Європейського Союзу. Такими вимогами є відповідність Копенгагенським критеріям, яких мають дотримуватись держави – члени Європейського Союзу.

Стратегія сталого розвитку визначає мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення України.

Передумова реалізації Стратегії – суспільний договір між владою, бізнесом та громадянським суспільством, де кожна сторона має свою зону відповідальності.

Відповідальність громадянського суспільства – контролювати владу, жити відповідно до принципів гідності та неухильно додержуватися Конституції України та законів України.

Обов'язковою умовою інтеграції України до Європейського Союзу є проведення відповідних реформ у економічній, правовій, політичній і культурній сферах. Необхідно підкреслити, що євроінтеграція можлива лише при бажанні, волі особи та народу України. Формування правової держави є головною умовою існування громадянського суспільства в Україні і є складним

процесом, що передбачає формування структур державної влади, які здатні забезпечити дотримання принципу законності та реалізацію прав і свобод громадян та наявність широкого спектру політичних партій і рухів, соціальних груп тощо.

Для побудови громадянського суспільства в Україні необхідно забезпечити компроміс між різними політичними партіями, спрямувати зусилля політиків та економістів на об'єднання суспільства для пошуку шляхів виходу з економічної кризи, вирішити проблему міжнаціональних і міжконфесійних відносин, енергійніше проводити реформування національного законодавства з урахуванням вимог міжнародного права [6, с. 32].

Відповіддю на потребу якісної перебудови суспільства згідно з пріоритетами європейської інтеграції України та з урахуванням викликів післякризового стану є наявність суспільного запиту на трансформацію та готовність до радикальних рішень через перезавантаження влади. Визначення шляхів розвитку країни має відбуватися на засадах консолідованості громадянського суспільства на основі широкого суспільного діалогу, предметом якого повинні бути принципи нових моделей розвитку, які, на сьогодні, стали головними точками суперечок. Діалог визначає нову модель розвитку суспільства, спроби розв'язання суперечностей, що спричинили громадянський конфлікт у державі [7, с. 125].

Необхідно зазначити, що моніторинг світових демократичних процесів здійснюють численні міжнародні організації, серед яких: Freedom House (Дім Свободи, організація, що проводить міжнародні рейтинги по рівню демократичних свобод, свободи ЗМІ тощо); Transparency International (міжнародна організація по боротьбі з корупцією, яка складає щорічні рейтинги рівня корупції в усіх країнах світу); Репортери без кордонів (міжнародна організація по захисту прав журналістів і свободи слова); Bertelsmann Stiftung (німецький фонд Бертельсманн, який проводить рейтинги за рівнем розвитку демократії в країнах з перехідною економікою); Polity IV (міжнародна організація, що проводить рейтинг демократичності політичних режимів у світі) та інші [8].

Конституція України, прийняті відповідно до неї закони України та підзаконні нормативно-правові акти повинні мати належну реалізацію. В Конституції України прямо не закріплено поняття «громадянське суспільство», але, ми можемо констатувати, що його існування та регулювання прямо витікає зі змісту її положень.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 6 Конституції України «державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову». Закони України та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй, таким чином в Україні діє принцип верховенства права (ст. 8). Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ч. 2 ст. 3). Права і свободи людини проголошуються Конституцією України як невідчужувані й непорушні (ст. 21). Кожна особа має право на від-

шкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56).

Реалізація ст. 1 Конституції України можлива лише після подолання серйозних випробувань, які необхідно перебороти українському громадянському суспільству. Ч. 2 ст. 5 Конституції України констатує, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Відповідно до ч. 3 ст. 5 Конституції України «право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами» [9].

Для реформування та трансформації всієї системи державної влади в Україні необхідний розвиток взаємовідносин держави та громадянського суспільства. В період складних соціально-економічних перетворень виникають нові проблеми пов'язані з взаємодією суспільства і права. Вони набувають особливого характеру у зв'язку з формуванням правової держави, встановленням системи народовладдя та ринкової економіки. Співіснування громадянського суспільства, права і держави є, на сьогодні, найбільш актуальною та складною проблемою вітчизняної юридичної науки.

Еволюція українського громадянського суспільства є складовою частиною глобального світового процесу модернізації, переходу від посттоталітарного суспільства до сучасного, від аграрного до постіндустріального. Динамічний розвиток громадянського суспільства повинен забезпечувати об'єктивні передумови для реалізації можливостей та здібностей громадян, дійсного народовладдя, свободи вибору орієнтації

особи в соціально-економічній, політико-правовій та інших сферах життєдіяльності суспільства.

Висновки і пропозиції. На сьогодні, процеси розбудови правової держави та громадянського суспільства відбуваються паралельно. Каталізаторами цих процесів є політико-правова реформа, зміна законодавства України з урахуванням власного та європейського досвіду. Прогресивний розвиток України в сучасних умовах стає можливим не тільки через розвиток правової держави, а й через використання досягнень громадянського суспільства. Жодні політичні намагання здійснити в нашому суспільстві радикальні перетворення як в економічній, соціальній та інших сферах будуть безрезультатними за відсутності врахування людського фактору та ступеню розвитку громадянського суспільства.

Як правова держава, так і громадянське суспільство вирішують різні, але схожі між собою завдання. Держава закріплює в Конституції України і законах України та підзаконних нормативно-правових актах конституційно-правовий статус особи, а громадянське суспільство забезпечує її високий соціальний статус. Так, громадянське суспільство визначає: ступінь самостійності його членів, який базується на їх внутрішньому потенціалі; рівень їх матеріальної та духовної культури; стан згуртованості та організованості суспільства; рівень правосвідомості. Значний розвиток суспільства та його самостійність суттєво залежать від самої особи, мотивів її діяльності, повсякденної соціальної активності.

Сучасний стан України характеризується численною кількістю стратегічних завдань, які потребують термінового вирішення. Головні з них: збереження державного суверенітету України; відновлення економіки та енергетичної незалежності; зменшення рівня корупції; подолання кризи довіри та інші.

Список літератури:

1. Конституційне право України: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В. П. Колісника та Ю. Г. Барабаша. – Х.: Право, 2008. – 416 с.
2. Колодій А. Громадянське суспільство та правова держава: проблеми і шляхи розбудови / А. Колодій // Право України: Юридичний журнал. – 2010. – № 7. – С. 12–17.
3. Кузнецова Н. Громадянське суспільство та особисті немайнові права / Н. Кузнецова // Право України: Юридичний журнал. – 2015. – № 4. – С. 9–17.
4. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання: аналіт. доп. / Я. А. Жаліло, К. А. Кононенко, В. М. Яблонський [та ін.]; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2014. – 132 с.
5. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
6. Васюкович Й. Проблеми й перспективи становлення і розвитку правової держави в Україні / Й. Васюкович // Право України: Юридичний журнал. – 2000 р. – № 1 – С. 32–35.
7. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку: монографія / [Ф. М. Рудич та ін.; заг. ред. Ф. М. Рудича]. – К.: Парламентське видавництво, 2006. – 412 с.
8. Шинкарук К. Як розвивається демократія в Україні? [Електронний ресурс] / К. Шинкарук // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – Режим доступу: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/comments/?pid=2728>
9. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Толкачёва ИА.

Национальный авиационный университет

ГРАЖДАНСКОЕ ОБЩЕСТВО КАК ГЛАВНОЕ УСЛОВИЕ СУЩЕСТВОВАНИЯ ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА

Аннотация

В статье исследовано состояние гражданского общества в Украине и дальнейшие перспективы его развития. Проанализировано законодательство Украины по данному вопросу. Определены проблемы гражданского общества и правового государства, выявлено их взаимозависимость. Рассмотрены основные социальные функции гражданского общества. Указаны условия построения гражданского общества и правового государства в Украине.

Ключевые слова: гражданское общество, правовое государство, децентрализация, реформирование, трансформация.

Tolkachova I.A.

National Aviation University

CIVIL SOCIETY AS A MAIN CONDITION OF EXISTANCE OF LEGAL STATE

Summary

In the article condition of civil society in Ukraine and further perspectives of its development were researched. Legislation of Ukraine on this question was analyzed. The problems of civil society and legal state were defined, their interrelationship was revealed. Main social functions of civil society were considered. The conditions of building of civil society and legal state in Ukraine were indicated.

Keywords: civil society, legal state, decentralization, reformation, transformation.